

مسئولیت پذیری و راهکارهای ارتقاء آن در نوجوانان دانش آموز

حامد طهرانی مقدم

کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

دکتر محمد مهدی شریعت باقری*

نویسنده مسئول (عهده دار مکاتبات)، استادیار گروه روان شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

چکیده

دوران نوجوانی زمان ارزشمندی برای یادگیری مسئولیت پذیری اجتماعی است، زیرا در این دوران است که فرد دوست دارد استقلال بیشتری داشته باشد و باید تصمیماتی درباره برخی از ارزش ها و روش های رفتاری خود بگیرد. یکی از عوامل اصلی که بتواند به انتخابهای نوجوانان پختگی ببخشد، میزان مسئولیت آن ها در کارهای شخصی و اجتماعی است. این پژوهش قصد دارد به مسئولیت پذیری و راهکارهای ارتقاء آن در نوجوانان دانش آموز بپردازد. این پژوهش با روش مروری (اسنادی - کتابخانه ای) انجام شد و نتایج نشان داد خانواده به ویژه والدین نقش مهمی در مسئولیت پذیری فرزندان دارند و می بایست تربیت فرزندان به گونه ای صورت گیرد که آنان وابستگی کمتری به دیگران داشته باشند. مشورت والدین با فرزندان، برقراری ارتباط دوستانه والدین با فرزندان می تواند زمینه ساز مسئولیت پذیری بهتر در خانواده ها را فراهم آورد. پرهیز از سرزنش و نکوهش فرزندان می تواند عامل مهمی در کسب اعتماد به نفس آنها، همچنین بستر ساز مسئولیت پذیری بیشتر فرزندان شود. فرزندان می بایست بدانند مانند دیگر اعضای خانواده وظایفی دارد که باید انجام بدهند، بدون این که انتظار پاداشی داشته باشد. مشارکت دادن فرزندان در کارهای خانه و نیز تشویق و ترغیب فرزندان به انجام کارهای گروهی در منزل و نیز با دوستان خود می تواند مسئولیت پذیری را در آنان افزایش دهد. پیشنهاد می گردد والدین به گونه ای عمل کنند که فرزندان عواقب اشتباه یا سهل انگاری خود را بپذیرند. فرزندان باید از انتخاب خود درس بگیرند. در نهایت می بایست این نکته را گوشزد کرد که والدین الگوی فرزندان هستند و اگر خودالگوی خوبی در مسئولیت پذیری باشند، داشتن فرزندان مسئولیت پذیر دور از انتظار نیست.

واژگان کلیدی: مسئولیت پذیری، نوجوانان، دانش آموز، خانواده

مقدمه

دوران نوجوانی زمان ارزشمندی برای یادگیری مسئولیت پذیری اجتماعی است، زیرا در این دوران است که فرد دوست دارد استقلال بیشتری داشته باشد و باید تصمیماتی درباره برخی از ارزش ها و روش های رفتاری خود بگیرد. یکی از عوامل اصلی که بتواند به انتخابهای نوجوانان پختگی ببخشد، میزان مسئولیت آن ها در کارهای شخصی و اجتماعی است. تنها با آگاهی از علت های یک انتخاب و اراده برای پذیرش مسئولیت این انتخاب است که افراد می توانند به دنبال تغییر شرایط، دیدگاه ها، و نتایج آنها باشند و گرنه کوشش برای تغییر بی معناست و احساس بی قدرتی و انفعال، فرد را از اصلاح در زندگی خود باز خواهد داشت (سروش، ۱۳۹۱). مارگارت مید^۱، قبول مسئولیت را بزرگترین مرحله کمال انسانی دانسته است. به نظر او افراد کوشا و مسئولیت پذیر، همواره به انجام وظایف اهمیت کافی می دهند و در کمک به دیگران پیش قدم اند. بشر بدون قبول مسئولیت نمی تواند رشد کند و برای موفقیت باید مسئولیت بپذیرد. او پایداری در کوشش و انجام وظیفه را از صفات بارز فرد مسئولیت پذیر می داند. با توجه به اینکه احساس مسئولیت بیانگر نوعی نگرش و مهارت است، مانند هر نوع نگرش و مهارتی، آموختنی و اکتسابی است (بروئر، ۲۰۰۰ به نقل از فولاد چنگ، ۱۳۸۲). این پژوهش قصد دارد به تفصیل به مسئولیت پذیری بپردازد و در ادامه ضمن بررسی نظریه های پردازان در این زمینه، راهکارهایی را به خانواده ها در زمینه ارتقاء مسئولیت پذیری فرزندان ارائه دهد. یافته های این پژوهش می تواند گامی در راستای تربیت بهتر فرزندان، مسئولیت پذیر کردن بیشتر نوجوانان به عنوان آینده سازان این کشور باشد.

مسئولیت پذیری

در فرهنگ سخن، مسئولیت به معنی کاری را عهده دار شدن و عواقب و پیامدهای آن را پذیرفتن، پاسخگو بودن، موظف بودن، تعهد به کسی یا چیزی، و در لغتنامه دهخدا به معنی ضمان، تعهد ضمان، مواظبت امری کردن، متعهد کردن، موظف بودن آمده است. کلمه و بین مسئولیت را از لحاظ لغوی، توانایی پاسخ دادن و در عرف عام به مفهوم تصمیم گیری مناسب و مؤثر دانسته اند. منظور آنها از تصمیم گیری مناسب این است که فرد در چارچوب هنجارهای اجتماعی و انتظاراتی که از او می رود، دست به انتخاب بزند که سبب ایجاد روابط انسانی مثبت، موفقیت و افزایش ایمنی و آسایش خاطر می شود و منظور از پاسخ مؤثر، پاسخی است که فرد را قادر سازد تا به هدفهایی که باعث تقویت عزت نفسش می شوند، دست یابد (کلمه و بین، ۱۳۸۵).

اصل مسئولیت عبارت است از: «افزایش مقاومت فرد در برابر شرایط، تا به جای پیروی از فشارهای بیرونی از الزامهای درونی تبعیت کند که احساس مسئولیت یا احساس تکلیف نامیده میشود» (باقری، ۱۳۷۴ به نقل از حسینی قمی، ۱۳۹۱: ۱۶).

گروزیکل و استفنز در یک نظرخواهی از دانش آموزان، مترادفهایی را برای مسئولیت پذیری ذکر کرده اند.

استقلال، نظم پذیری، سخت کوشی، اخلاقی بودن، صداقت، امانتداری، سازمان یافتگی، قابلیت اعتماد، قوی، متفکر، بالغ، تربیت شده، بزرگ، منطقی، غمخوار سایرین، قابل احترام، واقع گرا، قابل اتکا، وظیفه شناس و متعهد می باشد (قمی، ۱۳۹۱: ۱۷).

مسئولیت پذیری گوهر ارزشمندی است که با وجود آن انسان بر همه مخلوقات جهان برتری یافته است. تاکنون از مسئولیت پذیری تعاریف فراوانی ارائه شده است که هر کدام جنبه ای از آن را مدنظر قرار داده اند.

¹ Margart Mead

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

مسئولیت فرایندی است که فرد باید از اولین سال های کودکی آن را آموخته تا با وظایف متعددی که در دوران های مختلف زندگی روبه رو می شود مسئولانه برخورد کند. مسئولیت پذیری افراد در هر جامعه ای، یکی از ارزش های آن جامعه محسوب می شود و از شاخص های مهم سلامت روان محسوب می شود. (رمضانی دیسفانی، ۱۳۸۰ نقل شده در ملکی، ۱۳۸۵: ۴۳).

"آموزش بچه ها برای پذیرش مسئولیت در درون خانواده روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آن ها در پذیرش وظایف و مسئولیت های بی شماری است که در بیرون از خانواده با آن ها مواجهه خواهند شد و وسایل لازم را برای استقلال آن ها فراهم می کند. برای یک کودک که اکنون رشد می کند و بعداً نوجوان و بزرگسال می شود، توانایی در توفیق مسئولیت های اجتماعی خارج از خانواده به فرصت برای تجربه کردن مشارکت ارزشمندی احترام به خود، قدرت و پیوند با اجتماعی بستگی دارد (بارت^۱، ۲۰۰۰ نقل شده در گاون، تاوتارک و دومان^۲، ۲۰۱۶)..

گروه کار ایالت کالیفرنیا به منظور تعریف مسئولیت پذیری با عنایت به عزت نفس بیان نمود که مسئولیت پذیری همان قدر دانی از ارزش و اهمیت شخصی و داشتن شخصیت پاسخگو برای خود و عمل مسئولانه در ارتباط با سایرین است" (گاون، تاوتارک و دومان^۳، ۲۰۱۶).

از آن جایی که جوامع در حال پیشرفت، نیازمند افرادی مسئول و خودکفا می باشند، بنابر این انسان های امروز بیش از پیش باید مسئولیت زندگی و سرنوشت خود را بپذیرند و این امر میسر نمی شود مگر اینکه منبای آموزش و پرورش مبتنی بر افزایش درک کودکان و نوجوانان در مورد نقش آنان در ساختن سرنوشت و کیفیت زندگی شان باشد و برای رسیدن به این هدف سعی و کوشش و برنامه ریزی دقیق لازم است. آموزش مسئولیت پذیری به کودکان و نوجوانان کمک می کند که مسئولیت احساس، شناخت و رفتار خود را بپذیرند و هم چنین بپذیرند که خودشان مسئول سلامتی، موفقیت، ارتباط با دیگران و ارتباط با محیط هستند (بهرامی، ملکیان و عابدی، ۱۳۸۵ نقل شده در ساریان و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۷).

"کانت^۴ (۲۰۰۰) عنوان نمود که افزایش سن باعث مسئولیت پذیری می شود. بروئر^۵ (۲۰۰۱) احساس مسئولیت را بیانگر نوعی نگرش و مهارت می داند که مانند هر نوع نگرش و مهارت دیگر آموختنی و اکتسابی است (نقل شده در ملکی، ۱۳۸۵: ۴۲).

"الیس^۶ (۱۹۷۳) فرد را در مرکز عالم قرار می دهد و او را مسئول اعمال و احساسات خویش می داند. نتایج تحقیق واتینگ^۷ و واتینگ^۸ (۱۹۷۵) حاکی از آنست، افرادی که به طور مرتب به آنان مسئولیت هایی داده می شود رفتارشان جامعه پسند تر از کسانی است که به آنان مسئولیتی داده نمی شود" (نقل شده در ملکی، ۱۳۸۵: ۴۴).

عناصر اصلی مسئولیت پذیری خودآگاهی، پذیرش پیامدهای رفتار، خودارزیابی، برنامه ریزی و خودکنترلی است. بعضی از موانع رفتار مسئولیت پذیرانه شامل فقدان بعضی از این عناصر مسئولیت یا مهارت نداشتن در نشان دادن رفتار مورد انتظار در شرایط درست است. افراد در مدیریت خود باید رفتارشان را بازبینی و کنترل کنند و برای کنترل رفتارشان خودآگاهی و خودکنترلی داشته باشند که جزء عناصر اصلی رفتار مسئولیت پذیر می باشد. این راهبردها وابستگی افراد را به یک بزرگسال کاهش می دهند. مدیریت خود میزان انجام تکالیف، پیشرفت و دقت تحصیلی و مهارت های اجتماعی را بهبود می بخشد. قلب راهبرد مدیریت خود، خودبازبینی است. خودبازبینی یعنی دنبال کردن رفتار فرد. بیشتر راهبردهای مدیریت خود شامل آموزش خودبازبینی، خودارزیابی و خودتقویتی فرد است.

¹ Baret

² Güven, S., Öztürk, A., & Duman, S. N.

³ Güven, S., Öztürk, A., & Duman, S. N.

⁴ -kant

⁵ - broer

⁶ - allis

⁷ - wating

⁸ - wating

راهبردهای مدیریت خود، به ویژه زمانی که افراد از مهارت رفتار درست برخوردارند ولی خودآگاهی کمی بر رفتارشان دارند یا نمیدانند چه موقع رفتار درست را نشان دهند، مؤثر هستند. به علاوه، تلاش برای افزایش رفتار مطلوب با مدیریت خود بسیار مؤثرتر است از تلاش برای یک رفتار نامطلوب.

برخی از راه های ایجاد حس مسئولیت پذیری در محیط خانواده عبارت اند از:

۱. تربیت فرزندان به گونه ای که وابستگی کمتری به دیگران داشته باشند.
۲. فرزندان کارهای خود را شخصاً انجام دهند و برای مشکلات خویش چاره جویی کنند.
۳. زندگی مردم محوری و سازش و تفاهم با دیگران را به فرزندان خود بیاموزیم.
۴. بچه ها را آگاهانه به مشارکت در گروههای مذهبی، ورزشی، هنری و غیره تشویق کنیم.
۵. در امور مربوط به فرزندان با آنها مشورت کنیم "(به نقل از حسینی قمی، ۱۳۹۱).

دیدگاه صاحب نظران در مورد مسئولیت پذیری

انسان اجتماعی از دیرباز برای زیستن ناگزیر به همکاری با هموعان خود و قبول مسئولیت بوده؛ چرا که نیازهای او، با کمک و همیاری دیگران مرتفع میشده است (حسینی قمی، ۱۳۹۱).

در زیستن و جریان پاسخدهی متقابل به نیازهای یکدیگر باید به مهارت های اجتماعی مجهز بود. مهارت ها مجموعه ای از پاسخهای لازم را فراهم می کنند تا بدان وسیله فرد بتواند به طرز مؤثر زندگی کند، بیاموزد و کار کند. مسئولیت پذیری یک مهارت اجتماعی است که نقش آن در زندگی اجتماعی و شخصی از جمله مباحث مورد توجه دانشمندان و به خصوص روان شناسان بوده است (محمودی، ۱۳۸۳).

کوهن^۱ اجتماعی شدن را جریانی میداند که به انسان راه زندگی کردن در جامعه را می آموزد، شخصیت می دهد و ظرفیتهای او را در جهت انجام دادن وظایف فردی و به عنوان عضو جامعه توسعه میبخشد (جعفری طوسی، ۱۳۸۵).

فردریک پرز معتقد است که انسان از طریق آگاهی قادر به انتخاب است و بنابراین، مسئول رفتار خود است. هر فرد بالغ و سالم از توانایی فکر کردن و واکنشدهی برخوردار است و در نتیجه، مسئول زندگی خویش است. او به مسئولیت به عنوان توانایی پاسخگویی خالق به محیط نگاه میکند (شیلینگ، ۱۹۸۶ ترجمه آراین، ۱۳۸۶). در میان روانشناسان، آدلر بیشتر بر مسئولیت اجتماعی تأکید دارد. او اولین روان کاوی است که به ماهیت اجتماعی انسان می پردازد (هیلی، ۱۳۸۷). به نظر او انسان دائماً در جامعه با مردم در تماس است و مجموعه این تماسها، سبب پرورش حس اجتماعی و آموختن احساس مسئولیت و همکاری می شود (شیلینگ، ۱۹۸۶ ترجمه آراین، ۱۳۸۶).

درباره مسئولیت و رابطه آن با زندگی، گلاسر معتقد است که ناخشنودی و افسردگی نتیجه عدم احساس مسئولیت است. فرد غیرمسئول نه برای خود و نه برای دیگران ارزش قائل نیست. در نتیجه خود و دیگران را آزوده می کند. مارگارت مید، قبول مسئولیت را بزرگترین مرحله کمال انسانی دانسته است. به نظر او افراد کوشا و مسئولیت پذیر، همواره به انجام وظایف اهمیت کافی می دهند و در کمک به دیگران پیش قدم اند. بشر بدون قبول مسئولیت نمی تواند رشد کند و برای موفقیت باید مسئولیت بپذیرد. او پایداری در کوشش و انجام وظیفه را از صفات بارز فرد مسئولیت پذیر می داند (ملکی، ۱۳۸۵). با توجه به اینکه احساس مسئولیت بیانگر نوعی نگرش و مهارت است، مانند هر نوع نگرش و مهارتی، آموختنی و اکتسابی است (بروئر ۲۰۰۰ به نقل از فولاد چنگ، ۱۳۸۲). این مهارت به تدریج از ابتدای زندگی ایجاد می شود. در واقع، یک شخص هرگز نمیتواند رفتاری مسئولانه از خود نشان دهد، مگر آنکه آن را در طول زندگی آموخته باشد (ماسن و همکاران، ۱۳۸۳ به نقل از سهیلی، ۱۳۸۷).

^۱ - cohen

ویژگیهای افراد مسئولیت پذیر

۱. افراد مسئولیت پذیر به طور قابل اعتمادی عمل می کنند.
۲. افراد مسئولیت پذیر سریع، آماده و مولدند.
۳. افراد مسئولیت پذیر از دلیل تراشی یا سرزنش دیگران به خاطر رفتارشان خودداری می کنند.
۴. افراد مسئولیت پذیر قادرند حتی بدون داشتن سرپرست، تصمیمات مؤثری بگیرند (ویتو^۱، ۲۰۰۳).

اثرات سازنده مسئولیت پذیری

برخی از اثرات سازنده مسئولیت پذیری عبارت اند از:

- شناسایی و شکوفایی استعدادها (سهیلی، ۱۳۸۷)
- ایجاد انگیزه بیشتر برای پذیرش مسئولیت بیشتر
- ایجاد انگیزه مبارزه جویی و سختکوشی
- ایجاد تعهد و پشتکار نسبت به انجام دادن کار
- فراهم شدن زمینه توانمندی در سایر مهارتهای زندگی
- رشد فکری و رشد شخصیت
- افزایش عزت نفس (فرهادی، ۱۳۸۳)
- پذیرش اشتباه
- انجام دادن درست کارها
- تشویق دیگران به مسئولیت پذیری (سروش، ۱۳۹۱).

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش لنزی^۲ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد خانواده در شکل گیری مسئولیت پذیری مدنی در نوجوانان تأثیرگذار است. آنان گزارش کردند بین مسئولیت های شهروندی محلی والدین و مسئولیت پذیری نوجوانان نسبت به جامعه محلی و بین مسئولیت های مدنی و مسئولیت های والدین نسبت به مسائل اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد. علاوه بر این، تشویق والدین از فعالیت مدنی و نزدیکی والدین به جوانان به طور مثبت با مسئولیت پذیری مدنی نوجوانان مرتبط بود. در نهایت، تعامل بین مسئولیت مدنی والدین و نزدیکی والدین و فرزندان سبب می شود که در آن مسئولیت پذیری مدنی والدین تأثیر قویتری بر مسئولیت پذیری مدنی جوانان داشته باشد. ایواری^۳ و همکاران (۲۰۱۵) بر اساس نتایج پژوهش خود گزارش کردند هر چقدر خانواده از کارکرد و عملکرد مطلوبتری برخوردار باشد، میزان مسئولیت پذیری فرزندان افزایش می یابد.

¹ Wito

² Lenzi,

³ Everri,

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد زرقان

"مياموتو" (۱۹۹۸) در تحقیق خود نتیجه گرفت که بین انگیزه پیشرفت دانش آموزان با مسئولیت پذیری اجتماعی آن ها، رابطه مثبت معنی دار وجود دارد. به این معنی که دانش آموزان واجد انگیزه پیشرفت بالا در مقایسه با دانش آموزان واجد انگیزه ی پیشرفت کم، تمایل بیشتری به قبول مسئولیت های اجتماعی و گروهی دارند" (به نقل از مهدوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۵-۱۲۹).

خدابخشی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان " بررسی روش های افزایش مسئولیت پذیری در دانش آموزان دوره راهنمایی شهر شهرضا" ۲۴۰ دانش آموز (۱۲۰ نفر پسر و ۱۲۰ نفر دختر) که به شیوه نمونه گیری خوشه ای تصادفی انتخاب شده بودند را مورد مطالعه قرار دادند. در این پژوهش از سه شیوه آموزشی «انضباط مثبت» «یادگیری مبتنی بر خود» و «واقعیت درمانی» در قالب روش تجربی با طرح پیش آزمون، پس آزمون و آزمون پیگیری با گروه کنترل استفاده شده است. نمونه های مورد پژوهش به طور تصادفی در ۶ گروه آزمایش و ۲ گروه کنترل از هر دو جنس جایگزین شدند که در مجموع ۸ گروه ۳۰ نفره را تشکیل دادند. هر شیوه به مدت ۱۲ جلسه هر جلسه به مدت یک ساعت جداگانه و در هر دو جنس اجرا شده است. منظور از مسئولیت پذیری در این پژوهش نمره ای است که آزمودنی ها از مقیاس والدین، دبیر و خود تحلیلی به دست می آورند. نتایج تحقیق نشان داد که آموزش مسئولیت پذیری به شیوه انضباط مثبت و واقعیت درمانی در پسران و دختران در هر سه نوع سنجش (والد، دبیر و خودارزیابی) و در هر دو مرحله پس آزمون و پیگیری مؤثر بوده است. برنامه آموزشی یادگیری مبتنی بر خود در افزایش مسئولیت پذیری پسران در هر دو نوع سنجش والد و دبیر در دو مرحله پس آزمون و پیگیری معنا دار بوده است، ولی در نوع سنجش خود ارزیابی معنا دار نبوده است. اثر متقابل جنس و عضویت گروهی فقط در مرحله پیگیری و برای فرم دبیر به میزان ۴/۲ درصد و فرم والد به میزان ۴/۷ درصد تأثیر معنادار بوده است.

نتایج پژوهش سهیلی (۱۳۸۷)، نشان داد که، بین مسئولیت پذیری و خود شکوفایی ارتباط معنا داری جود دارد. به عبارتی هرچه افراد بیشتر مسئولیت پذیر باشند به تدریج به سمت خود شکوفایی سوق داده می شوند.

بحث و نتیجه گیری

بی تردید خانواده ها در شکل گیری شخصیت فرزندان و ویژگی شخصیتی چون مسئولیت پذیری نقش مهمی را ایفا می نمایند. در کنار خانواده ها، نظام آموزشی نیز تسهیل گر ارتقاء مسئولیت پذیری در نوجوانان خواهد بود. از این رو به خانواده ها توصیه می شود تربیت فرزندان به گونه ای صورت گیرد که آنان وابستگی کمتری به دیگران داشته باشند به عبارتی در تربیت آنها استقلال آنها مورد توجه قرار گیرد. تربیت فرزندان از اوان کودکی بر این اساس که هر کس وظایف خود را شخصاً انجام دهد می تواند زمینه ساز مسئولیت پذیری فرزندان را در آینده فراهم آورد. مشورت والدین با فرزندان، برقراری ارتباط دوستانه والدین با فرزندان می تواند زمینه ساز مسئولیت پذیری بهتر در خانواده ها را فراهم آورد. اعتماد دو طرفه والدین و فرزندان در کنار این دو مهم می تواند زمینه ساز جو مساعد در خانواده شود که چه بسا این رو به هم در مسئولیت پذیری فرزندان مؤثر است. پرهیز از سرزنش و نکوهش فرزندان می تواند عامل مهمی در کسب اعتماد به نفس آنها، همچنین بستر ساز مسئولیت پذیری بیشتر فرزندان شود. ابراز محبت از سوی والدین به فرزندان و توجه مطلوب به آنان از اوان کودکی می تواند زمینه ساز جو مساعدی در خانواده گردد.

همچنین مشارکت دادن فرزندان در کارهای خانه و نیز تشویق و ترغیب فرزندان به انجام کارهای گروهی در منزل و نیز با دوستان خود می تواند مسئولیت پذیری را در آنان افزایش دهد. از این رو پیشنهاد می گردد، در این زمینه وزارتخانه ها و سازمان های متولی همچون وزارت آموزش و پرورش، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و صدا و سیما، و سرای محله شهرداری ها و ... آموزش هایی را برای والدین در نظر بگیرند تا این مهم سبب تربیت نسلی مسئولیت پذیر و خانواده هایی با بنیان عاطفی مستحکم گردد.

با توجه به نقش خانواده در مسئولیت پذیری نوجوانان به والدین پیشنهاد می شود فرزندان خود را دست کم نگیرند، اغلب والدین کارهایی را که فرزندان قادر به انجام شان هستند پایین تر از حد واقعی در نظر می گیرند. آن ها حتی ممکن است کارهایی را برای فرزندان شان انجام دهند که خود آن ها به خوبی قادر به انجامش هستند. وظایفی را به فرزندان واگذار کنند که مناسب سن آنان باشد: اگر وظیفه ای که به فرزندان داده می شود برای سنشان مشکل باشد، ناامید و دلزده خواهند شد. اما اگر کارها طوری شد که فرزندان از عهده انجام آن ها به خوبی برآیند، به این ترتیب تشویق می شوند و مایلند که کارهای بیشتری انجام دهند.

همچنین پیشنهاد می گردد تا جایی که ممکن است والدین کارهای فرزندان کودک و نوجوان را اصلاح نکنند: تصحیح کردن، ناخودآگاه این پیام را به فرزندان منتقل می کند که تلاششان به اندازه کافی خوب نبوده است. بنابراین به جای توجه به مقدار کاری که انجام داده است، به تلاششان توجه کنند و از سرزنش کردن آنان نیز بپرهیزند. سرزنش کردن سبب می شود فرزند تصور کند هرگز نمی تواند شما را راضی نگه دارند، بنابراین دست از تلاش بر می دارد. به یاد داشته باشید با گذشت زمان، فرزندان در کارهایشان مهارت پیدا می کنند، بر آن ها مسلط می شوند و از عهده انجام کارها بهتر بر می آیند.

همچنین پیشنهاد می گردد والدین به گونه ای عمل کنند که فرزندان عواقب اشتباه یا سهل انگاری خود را بپذیرند. فرزندان باید از انتخاب خود درس بگیرند. بنابراین والدین می بایست کاری کنند که عواقب سهل انگاری یا اشتباهشان را بپذیرند. همچنین در این زمینه توصیه می شود والدین در هر شرایطی خونسردی خود را حفظ کنند، بروز خشم و عصبانیت فقط کارها را دشوارتر می کند. اگر فرزندان تمایل ندارند کاری را انجام دهند، به طور واضح و فقط یک بار دیگر کاری را که قرار بوده انجام دهند به او یادآوری کنید.

به والدین پیشنهاد می شود که به فرزند خود تأکید کنند در قبال انجام کارهایش پاداشی دریافت نمی کند، فرزندان می بایست بدانند مانند دیگر اعضای خانواده وظایفی دارد که باید انجام بدهند، بدون این که انتظار پاداشی داشته باشد. البته تشویق های کلامی را فراموش نکنید و رفتارهای پسندیده فرزندان را جلوی خودش به زبان بیاورید. این کار باعث می شود با شور و شوق بیشتری دوباره آن کار را تکرار کند و در خاطرش ماندگار شود. همچنین اگر تصمیمی گرفتید و از فرزندانان خواستید کاری را انجام بدهند، قاطعیت به خرج دهید و درباره قوانین خانه و انتظارات تان از فرزندان، به صورت شفاف و واضح با آنها صحبت کنید. در نهایت می بایست این نکته را گوشزد کرد که والدین الگوی فرزندان هستند و اگر خودشان الگوی خوبی در مسئولیت پذیری باشند، می توانند انتظار داشتن فرزندان مسئولیت پذیر را داشته باشند.

منابع

- حسینی قمی، طاهره (۱۳۹۱)، *مسئولیت پذیری در دانش آموزان*، دوره هشتم، شماره ۲، صص ۱۶-۱۹
- خدابخشی، مهدی، محمدرضا، عابدی (۱۳۸۸)، *بررسی روش های افزایش مسولیت پذیری در دانش آموزان دوره راهنمایی شهر شهرضا در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴*، مطالعات روان شناختی، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۱۴-۱۳۷.
- سروش، مریم، (۱۳۹۱). *احساس مسئولیت فردی و اجتماعی، دیگرخواهی و اعتماد اجتماعی (مطالعه نوجوانان شیراز)*، جامعه شناسی کاربردی، دوره ۲۳ شماره ۴۶، صص ۳۲-۴۴.
- سهیلی، هرمز، (۱۳۸۷)، *بررسی رابطه خودشکوفایی بامسئولیت پذیری، جایگاه مهارو اخلاقیت در بین دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی شهرستان اهواز*، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی اهواز.
- ساربان، حمیده، عیسی مراد، ابوالقاسم و زهرا طبیبی (۱۳۹۲)، *ارتباط نگرش های تربیتی والدین با ابعاد سلامت روانی- اجتماعی (خودپنداره و تعامل اجتماعی) نوجوانان دختر، روانشناسی مدرسه*، دوره ۲، شماره ۲، صص ۹۷-۱۲۴.
- شیلینگ، لوئیس (۱۹۸۴)، *نظریه های مشاوره*، ترجمه خدیجه آرین ۱۳۸۶، تهران: انتشارات اطلاعات.
- فرهادی، شهریار، (۱۳۸۳)، *بررسی تأثیر فعالیت در شورای دانش آموزی بر عزت نفس و مسئولیت پذیری دانش آموزان مدارس راهنمایی (عادی - دولتی) شهرستان کرج در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲*. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی مدیریت آموزشی، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی.
- فولاد چنگ، محبوبه، (۱۳۸۲)، *خانواده و پرورش مسئولیت پذیری در کودکان، ماهنامه آموزشی - تربیتی پیوند*، شماره ۲۸۹.
- کردلو، منیژه، (۱۳۸۷)، *بررسی عوامل مؤثر بر مسئولیت پذیری نوجوانان دبیرستانی درخانه ومدرسه*، مجلات روان شناسی و علوم تربیتی، رشد مدرسه، شماره ۱۳، صص ۱ تا ۱۱.

- محمودی، ناصر، (۱۳۸۳)، مقایسه میزان مسئولیت پذیری، عملکرد تحصیلی و سلامت روانی دانش آموزان دختر خانواده های طلاق و عادی دبیرستانهای اهواز، پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره دانشگاه چمران اهواز.
- ملکی، جلال، (۱۳۸۵)، ناپرده رنج ... کوشش و مسئولیت پذیری، تهران، انتشارات جیحون.
- منصوریان، محمدکریم؛ فخرائی، سیروس (۱۳۸۷). تحلیل جامعه شناختی تعارضات همسران در خانواده های شهر شیراز. مجله علمی و پژوهشی زنان، سال دوم، شماره اول. صفحات ۴۴-۳۲.
- مهدوی، اسماعیل، عنایتی، میرصلاح الدین و نیسی، عبدالکازم، (۱۳۸۷)، بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت پذیری بر عزت نفس دانش آموزان پسر مقطع متوسطه، یافته های نو در روانشناسی، دوره ۳، شماره ۹، صص ۱۱۵-۱۲۹.

-Everri, M., Mancini, T., & Fruggeri, L. (2015). Family functioning, parental monitoring and adolescent familiar responsibility in middle and late adolescence. *Journal of Child and Family Studies*, 24(10), 3058-3066.

-Güven, S., Öztürk, A., & Duman, S. N. (2016). Needs analysis of responsibility curriculum for primary school students. *Educational Research and Reviews*, 11(19), 1831.

-Lenzi, M., Vieno, A., Santinello, M., Nation, M., & Voight, A. (2014). The role played by the family in shaping early and middle adolescent civic responsibility. *The Journal of Early Adolescence*, 34(2), 251-278.